

Muzeylərdə aparılan işlər şagirdlərin vətənpərvərlik tərbiyəsi vasitəsi kimi

Nigar Zöhrab qızı Mədədova

Bakı Qızlar Universiteti

E-mail: nigar.madatova@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.e.d., prof. L.N. Qasımova,
p.ü.f.d., dos. F.M. Allahverdiyeva

Açar sözlər: vətənpərvərlik tərbiyəsi, kiçik məktəbli, muzey pedaqogikası, program

Ключевые слова: патриотическое воспитание, младший школьник, музейная педагогика, программа

Key words: patriotic upbringing, junior schoolchildren, museum pedagogics, program

Azərbaycan təhsilinin modernləşdirilməsi, sosial mədəniyyətin əsaslarını mənimsəmiş, funksional cəhətdən səriştəli insanın yetişdirilməsinə yönəlmiş humanist təhsil ideyalarına əsaslanır. Şagirddə dünyagörüşünün formalaşmasına, onun vətəndaş və milli özünü tanımasını mənimsəməsinə, ümumi mədəni və sosial-fərdi inkişafına üstünlük verilir. Vətən haqqında, insanın doğulduğu və yaşadığı yer, doğma yurdun təbiəti, ətrafındakı insanlar və etdikləri haqqında biliklər birliyində vətənpərvərlik hissələrini aşılamaq və “vətənpərvərlik” anlayışını anlamaq şagirdin ətrafdakı reallıqla əlaqəsinin formalaşması ilə sıx bağlıdır.

Sosial mədəniyyəti mürəkkəb, kompleks sosial fenomen, psixoloji və pedaqoji təhsil olaraq qəbul edən *A.M.Abramov, B.M.Bim-Bad, V.V.Davydov, V.P.Zinchenko, I.I.İlyasov, A.A.Leontiev* və başqaları bu konsepsiyanın məzmununa öyrənmə, düşünmə, ünsiyyət mədəniyyəti ilə yanaşı işgüzar, etik, hüquqi və əxlaqi-estetik mədəniyyət, yetişməkdə olan nəslin vətənpərvərlik şüurunun, vətənpərvərlik hissələrinin və davranışının təzahürü mədəniyyəti daxildir (1, s. 18). Vətənpərvərlik tərbiyəsi ibtidai sinif müəlliminin işində ən vacib istiqamətlərdən biri hesab olunur və təhsil prosesinin dəyişkənliyinin indiki mərhələsində Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramlarının (kurikulumları) məzmununa yönəlmişdir. Ən son sənədə uyğun olaraq, ibtidai ümumi təhsil mərhələsində vətəndaş kimliyinin təməllərinin formalaşdırılması, Vətəni, xalqı və tarixi ilə qürur hissi, etnik və milli mənsubiyyətinin bilinməsi, dəyər oriyentasiyalarının formalaşması həyata keçirilir. Vətənpərvərlik tərbiyəsinin məzmun-hədəf xətlərini anlamaq, “vətənpərvər” və “vətənpərvərlik” anlayışlarını anlamadan mümkün deyil. Bu anlayışların birmənalı terminoloji təriflərinin mürəkkəbliyi, filosoflar, psixoloqlar, yazıçılar, ictimai xadimlər, keçmişin və indinin müəllimləri tərəfindən bu əlaqəli hadisələrə qoyulan müxtəlif semantik çalarların öyrənilməsinin bir çox aspektləri ilə müəyyən edilir. Fəlsəfi, psixoloji və pedaqoji ədəbiyyatın öyrənilməsi göstərir ki, hər zaman pedaqogikanın əsas istiqamətlərindən biri şagirdin Vətəninə, doğma təbiətinə olan sevgisinin tərbiyəsi, eyni zamanda onlara qarşı diqqətli münasibətdir.

T.M.Maslova yazır ki, sosial-pedaqoji kateqoriya olaraq vətənpərvərlik təkcə mənəvi hiss deyil. Vətənpərvərlik, tərifinə görə, “İnsanın Vətən ilə münasibətləri təcrübəsini, vətənpərvərlik borcunu dərk etməsini, həm də bunu həyata keçirmək arzusunu ehtiva edir” (3, s. 10). Beləliklə, vətənpərvərlik fəal vətəndaş mövqeyidir. Məktəbdəki tərbiyə işləri sistemində vətənpərvərlik hissini formalaşdırmaq üçün onun mahiyyətini və məzmununu deyil, ümumilikdə göstərilən keyfiyyət daşıyıcıları kimi çıxış edən daxili psixoloji və pedaqoji komponentləri də

bilmək lazımdır. Qeyd etmək lazımdır ki, hər hansı bir mənəvi keyfiyyət kimi, vətənpərvərlik şəxsiyyətin sosial şərtləndirilmiş tərəflərinə aiddir, ona görə də fitri deyil, ilk illərdən tərbiyə olunur. Fəaliyyət yanaşması baxımından, insanın həyatındakı Vətənin mənasını anlamaq, ona olan sevgi hissi mənə formalaşdıran motivlər səviyyəsində özünü göstərir, bunlar mənəvi təcrübədə təsbit olunur.

Kiçik məktəb yaş (7-10 yaş) vətənpərvərlik təhsili də daxil olmaqla hər hansı bir sosial təsir üçün həssas dövrdür. Kiçik məktəbli şəxsiyyətinin təməlləri qurulduqda, məktəblilərin müxtəlif fəaliyyət növlərinə daxil edilməsi prosesində vətənpərvərlik tərbiyəsi aparmaq lazımdır: təhsil, oyun, iş, ünsiyyət, doğma yurdunun tarixinə və mədəniyyətinə, xalqının adət və ənənələrinə və birgə yaşadığı ölkə xalqlarına hörmətlə yanaşma. Vətənpərvərlik tərbiyəsi kiçik məktəblilərin vətənpərvərlik şüurunu, dəyərlərini, Vətənə sədaqət hissini və vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirməyə hazırlığı formalaşdırmaq üçün müəllimlərin sistemli fəaliyyətidir. Vətənpərvərlik tərbiyəsinin məqsədi ibtidai sinif məzununun şəxsi nəticələri olmalıdır. Məktəb, doğulduğu və daimi yaşadığı yerə hörmətlə yanaşan, xalqının, ölkəsinin adət-ənənələrinə hörmətlə yanaşan vətəndaş - vətənpərvər keyfiyyətlərinə malik şəxsiyyət yetişdirməyə çalışır (1, s. 86).

Bu məqsədə çatmaq, kiçik məktəblilərin mənəvi və vətənpərvərlik tərbiyəsi problemlərinə dair pedaqoji araşdırmalarda dəyişkən şəkildə formalaşan və birliyində vətənpərvərliyin psixoloji və pedaqoji komponentlərinin formalaşmasına yönəlmiş qarşılıqlı əlaqəli vəzifələrin həlli yolu ilə həyata keçirilir. "Muzey pedaqogikası" anlayışı pedaqoji elmin bölməsi və bunun əsasında mədəniyyət mühitində pedaqoji proses vasitəsilə mədəni təcrübənin ötürülməsinə yönəlmiş xüsusi elmi və praktik fəaliyyət kimi şərh olunur (4, s. 37).

Muzey mühiti sosial-mədəni mühitin bir hissəsidir və muzey çərçivəsində yaradılan insan fəaliyyətinin sosial, maddi və mənəvi şərtləri, muzey və pedaqoji fəaliyyət prosesində yaranan əlaqələr olaraq təyin olunur. Bura bir sıra komponentlər daxildir: muzey məkanı, muzey binası, ekspozisiya, sərgi. Elm adamları məktəblilərin tərbiyəsində muzey pedaqogikasının istifadəsinin müxtəlif aspektlərini öyrənmişlər (4, s. 41):

- şagirdlərin mənəvi, estetik tərbiyəsində məktəb, yerli tarix və digər muzeylərin rolu;
- şagird şəxsiyyətinin inkişafı və muzey pedaqogikası ilə sosial təcrübələrinin formalaşması.

Muzey pedaqogikasının tətbiqi təcrübəsi müxtəlif növ muzeylərə, zəngin mədəniyyət və tarixi abidələrə malik bölgə olaraq qəbul edilir. Muzey pedaqogikası ilə vətənpərvərlik tərbiyəsi üçün böyük imkanlara malikdir (3, s. 21):

- açıq havada muzeylərə ekskursiyalar keçirmək;
- məktəblilərin elmi və tədris tədqiqat işləri və s.

Kiçik şagirdlərin vətənpərvərlik tərbiyəsini gücləndirmək üçün muzey pedaqogikasının elementlərini ibtidai məktəbin tədris prosesinə daxil etmək və bunun üçün mövcud muzey pedaqogikası vasitələrindən istifadə etmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, "muzey pedaqogikası vasitələri" anlayışı hər şeydən əvvəl maddi vasitə hesab olunur: muzey eksponatları, əsas və köməkçi fondlar, proqram məhsulları, audiovizual vasitələr və s. Bu yardımçılardan müəllimlər məktəblilərin təhsil tədqiqatı, axtarış və toplama işləri zamanı şagirdlərlə birlikdə məktəb muzeyləri yaradarkən istifadə edirlər. Yerli tarix materialının proqram materialı ilə inteqrasiyası, təhsil və dərsləndikən tədbirlərin ardıcılığı və qarşılıqlı əlaqəsi mütləqdir.

Muzey pedaqogikası, müasir təhsil prosesinə getdikcə daha çox daxil olan ən fəal inkişaf edən fəaliyyət sahəsidir. Muzey pedaqoji texnologiyası müəllimə muzey materialının tədris prosesində istifadəsinə əsaslanan yeni effektiv təlim və tərbiyə üsulları verir, şagirdin həyatını

maraqlı edir, mədəniyyətini yüksəldir, zəkasını inkişaf etdirir və əllərinə yeni vasitə verir. Məktəb mühitində şagirdlərin müxtəlif yaradıcılıq növləri, dərnəklər, şagird yaradıcılığı muzeylərinin təşkili, didaktik material kimi istifadə olunan muzey eksponatlarının saxlanması və sərgi kolleksiyaları ilə məşğul olması üçün xüsusi otaqlar və emalatxanalar ayrılmalıdır. Muzeylə məktəb arasındakı qarşılıqlı əlaqəni əlaqələndirmə prosesində məktəblilərin vətənpərvərlik tərbiyəsinin təkcə təhsil məqsədlərinə deyil, həm də məktəblilərin elmi dünyagörüşünün formalaşmasına töhfə verdiyini söyləməklə razılaşımaq olmaz.

Eyni zamanda, xalqın mədəniyyəti və tarixi ilə tanışlıq, vətənpərvərlik tərbiyəsi, şagirdlərin kifayət qədər mücərrəd anlayışları mənimsəmə qabiliyyətini inkişaf etdirdikləri zaman, ibtidai məktəb çağından başlamaq məsləhətdir. Bu səbəbdən vətənpərvərlik tərbiyəsi təhsil müəssisələrinin qarşısında duran vacib vəzifə kimi qiymətləndirilə bilər. İbtidai sinif şagirdlərinin vətənpərvərlik tərbiyəsi uşaqların yaşına bağlı psixoloji xüsusiyyətlərinə əsaslanmalıdır. Demək olar ki, bütün tədqiqatçılar ibtidai sinif şagirdlərinin vətənpərvərlik tərbiyəsinin 3 komponentini ayırd edirlər (2, s. 30):

1. idrak-intellektual;
2. emosional-dəyər;
3. davranış.

Məktəblilərin vətənpərvərlik tərbiyəsində muzey pedaqogikası vasitələrindən istifadə ikinci nəslin tətbiqi çərçivəsində müasir məktəbin qarşısında duran prioritet vəzifələrin həllinə kömək edir. Vətənpərvərlik tərbiyəsində muzey pedaqogikasının vasitələrindən istifadə nəticəsində kiçik məktəblilər Vətənimizin keçmişi, insanların həyatı haqqında biliklərini genişləndirirlər. Bu, ailəsinə, kiçik vətəninə, insanlarına sədaqət və sevginin aşılmasına, dostluq etmək, cəmiyyətin xeyrinə işləmək qabiliyyətinin inkişafına kömək edir. Muzey pedaqogikasının sistemli istifadəsi məktəblilərin vətənpərvərlik tərbiyəsinə kömək edəcəkdir. Kiçik məktəblilərin vətənpərvərlik tərbiyəsi səviyyəsinin diaqnostikası kiçik məktəblilərin vətənpərvərlik tərbiyəsinə yönəlmiş muzey pedaqogikası vasitələrindən istifadə etməklə sinifdənkənar fəaliyyətlər sisteminin inkişaf etdirilməsinin zəruriliyini göstərdi. Dərslər sistemi həyata keçirildikdən sonra ibtidai sinif şagirdlərinin vətənpərvərlik tərbiyəsinin formalaşmasının müsbət dinamikası ortaya çıxacaqdır.

Psixoloji və pedaqoji ədəbiyyatın öyrənilməsinə əsaslanaraq belə nəticəyə gəldik ki, vətənpərvərlik tərbiyəsi təhsil sisteminin fəaliyyətinin müxtəlif səviyyələrində həyata keçirilən Vətən sevgisi, vətənpərvərlik mədəniyyəti və millətlərarası tolerantlıq hissinin formalaşdırılmasına yönəlmiş təhsildir. Vətənpərvərlik tərbiyəsi prosesində milli kimliyin formalaşdırılması, kiçik məktəblilərin Vətən tarixi və mədəniyyətinin zənginliyini və orijinallığını əks etdirən sosial-mədəni dəyərlər sisteminə daxil edilməsi kimi vəzifələr həll olunur. Sonda qeyd edirik ki, daim dəyişən mühitdə təkcə müəllimlərin deyil, bütün müasir cəmiyyətin vəzifəsi olan yetişməkdə olan nəslin vətənpərvərlik tərbiyəsi üçün adekvat texnologiyaların axtarılması lazımdır.

Məqalənin aktuallığı. Kiçik şagirdlərin vətənpərvərlik tərbiyəsini gücləndirmək üçün muzey pedaqogikasının elementlərini ibtidai məktəbin tədris prosesinə daxil etmək və bunun üçün mövcud muzey pedaqogikası vasitələrindən istifadə etmək vacib amillərdəndir. Təəssüf ki, bir çox hallarda müəllimlər bu vasitələrdən ya düzgün istifadə etmir, ya da bu təcrübəyə ümumiyyətlə müraciət etmirlər. Məqalənin də aktuallığı onun məhz bu kimi vacib bir mövzuya həsr olunması ilə bağlıdır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə ibtidai sinif şagirdlərinin tədris prosesində vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması məqsədilə muzey pedaqogikasının elementlərindən istifadə

edən müəllimlərin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri müəyyən edilmişdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar, eləcə də valideynlər və məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tərbiyəçiləri yararlı bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Воронова Е.Н. Воспитать патриота: программы, мероприятия, игры: Метод. Пособие. М.: Гардарики, 2008, 153 с.

2. Ивашкина Н.А. Патриотическое воспитание в начальной школе // Начальная школа, 2007, № 7, с. 29-33.

3. Маслова Т.М. Патриотическое воспитание младших школьников в контексте национально-регионального компонента начального общего образования: Автореф. Ис. ... канд.пед. наук. Хабаровск, 2007, 25 с.

4. Столяров Б.А. Педагогика художественного музея: история и современность // Воспитание школьников, 2002, №7, с. 37-43.

Н.З. Мадатова

Работа проводимая в музеях как средство патриотического воспитания школьников

Резюме

Статья посвящена проблеме воспитания чувства патриотизма у младших школьников через музейную педагогику. В целях воспитания учащихся младших классов в духе патриотизма в учебном процессе определены основные направления деятельности учителей с использованием элементов музейной педагогики.

N.Z. Madatova

The work carried out in museums as a means of patriotic education of pupils

Summary

The article is devoted to the problem of instilling a sense of patriotism in young schoolchildren through museum pedagogy. In order to educate primary school students in the spirit of patriotism in the teaching process, the main activities of teachers using elements of museum pedagogy have been identified.

Redaksiyaya daxil olub: 12.10.2021